

25 jaar Vleermuizenwerkgroep Natuurpunt

Interview met voorzitter Alex Lefevre

Het koffertje is zorgvuldig ingepakt. Een stuk of zes batdetectors met verschillende systemen en mogelijkheden, enkele setjes opname-apparatuur, kop-lamp, reservebatterijtjes en nog een flink aantal zwarte pakketjes met een (voor de interviewer) onduidelijke bestemming. Alex Lefevre van de Vleermuizenwerkgroep Natuurpunt gaat op pad voor een inventarisatie.

Waar ga je heen?

Naar de Aa, een rivier in het gebied Ten Haart (provincie Antwerpen, net onder Turnhout). De werkgroep onderzoekt voor de provincie Antwerpen in het kader van het landschapsbeheer welke vleermuizen bij die waterweg komen jagen. We kijken op twee punten die ongeveer een kilometer uit elkaar liggen. Op beide punten worden op exact dezelfde tijdstippen om de tien minuten vijf minuten lang opnamen gemaakt, met frequentiedeling, waardoor het activiteitspatroon van jagende of voorbijvliegende vleermuizen exact in kaart gebracht kan worden. Om tien uur beginnen we, dan is het bijna donker en zijn de vleermuizen actief, als het tenminste niet gaat regenen.

Je doet al 25 jaar vleermuisonderzoek?

Ja, al langer zelfs. Als dertien-, veertienjarige raakte ik via braakballen pluizen in zoogdieren geïnteresseerd en ging eens in een fort kijken. Die zomer trof ik er geen vleermuizen aan, maar in de winter wel. Destijds woonde ik in Brussel en heb daar alle kasteeldomeinen, op zoek naar ijskelders afgezocht. Er was al een KNNV-tabel voor de determinatie van overwinterende vleermuizen, zo is de bal aan het rollen gegaan.

Hoe is de Vleermuizenwerkgroep Natuurpunt ontstaan?

Er werd onder supervisie van J. Fairon al onderzoek aan vleermuizen gedaan in Wallonië en Brussel door medewerkers van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, in Vlaanderen werd dit uitgevoerd door R. Jooris. De activiteiten waren tot dan toe vooral gericht op het inventariseren van hibernacula, met name ijskelders, forten en mergelgroeven. Een groep vrijwilligers uit

diverse natuurverenigingen richtte samen met R. Jooris in 1979 de Vleermuizenwerkgroep op. In eerste instantie om iets te gaan doen aan vleermuisbescherming door het geschikt maken van ijskelders. Het verwerven van financiële middelen daarvoor verliep vrij moeizaam. Kesteloot, de voorzitter van de toenmalige Belgische Natuur- en Vogelreservaten (inmiddels gefusioneerd met De Wielewaal tot Natuurpunt, de grootste vereniging voor natuurbehoud in Vlaanderen, te vergelijken met Natuurmonumenten in Nederland) wilde graag samenwerken: als er een schriftelijke overeenkomst met de eigenaar was, betaalde de Belgische Natuur- en Vogelreservaten de inrichtingskosten van de overwinteringsplaats. Dat ging toen om een bedrag van omgerekend ongeveer honderd euro (ter vergelijking, nu beloopt het inrichten van een bunker of ijskelder gauw duizend euro). Voor het onderhoud werden jeugdkampen georganiseerd met leden van de Wielewaaljongeren en de Belgische Jeugdbond voor Natuurstudie (thans de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming).

Hoe is het verder gegaan?

In die vijftientwintig jaar is de Werkgroep uitgegroeid tot een overkoepelende organisatie voor vleermuisonderzoek en -bescherming in Vlaanderen.

Doordat de Werkgroep onderdeel is van Natuurpunt is er een link met de aankoop en het beheer van reservaten. Daarnaast doet de Werkgroep heel veel aan voorlichting en educatie. We hebben tal van folders en informatiebulletins gemaakt voor scholen, musea, tentoonstellingen met specifieke informatie, bijvoorbeeld over vleermuiskasten, vleermuizen in huizen en dergelijke. Zelf heb ik een

kinderboek gemaakt over vleermuizen (in de serie *Een Kriebelboek*, uitgeverij Clavis). En de laatste jaren staan we in voor de organisatie van de 'Europese Nacht van de Vleermuis' in Vlaanderen. Hierbij worden meestal tussen de 35 à 45 activiteiten georganiseerd voor het grote publiek, tijdens het laatste weekend van augustus, waarbij men de kans krijgt om met vleermuizen en vleermuisonderzoek kennis te maken.

Vleermuizen zijn erg 'in', hoe komt dat?

Op de eerste plaats wellicht, omdat ze als nachtdieren erg tot de verbeelding spreken en er relatief weinig over bekend is. Nu er een explosie aan goede en betaalbare batdetectors en andere apparatuur is, zijn ze toch iets makkelijker te bestuderen. Ze zijn niet bang, ze leven en jagen in de directe omgeving van mensen. Je kunt al heel wat onderzoek doen zonder ze te hoeven vangen, wat bij knaagdieren bijvoorbeeld veel minder het geval is. En vergeet niet, dat het over een enorm grote groep gaat: één op de vier zoogdiersoorten van de wereld is een vleermuis. En je kunt het onderzoek in je vrije tijd doen, omdat ze juist 's avonds en 's nachts actief zijn. Het resultaat is, dat er heel veel vrijwilligers zijn die diverse onderzoekjes doen. Neem daar dan nog de wetenschappers bij en door de toenemende stroom publicaties groeit bij het publiek de belangstelling weer.

Doet de Werkgroep veel onderzoek voor derden?

De eerste onderzoeksopdracht was in 1995, dat leidde in 1997 tot het eerste vleermuisbeschermingsplan. Dat project was gericht op het opsporen van jacht- en leefgebieden van zomerkolonies en was gebaseerd op een groot deel onverwerkte gegevens van de Werkgroep. Een vervolg daarop werd in 2000 opgesteld, waarbij voor het eerst door S. Verkem in Vlaanderen aan telemetrie op vleermuizen werd gedaan. Dit heeft ook als een katalysator voor diverse andere onderzoeken gewerkt. Regelmatig wordt vanuit de Werkgroep door vrijwilligers onderzoek voor de overheid gedaan, bijvoorbeeld in 2002 in het kader van een ruilverkaveling te Herenthout/Bouwel. In 2003 zijn we begonnen met onderzoek in bosreservaten in Vlaanderen: welke vleermuizen jagen er, welke populaties zitten er? Als je daar over zo'n tien, vijftien jaar opnieuw naar kijkt, kun je iets over evoluties van bepaalde vleermuispopulaties zeggen. Momenteel loopt er een onderzoek met studenten rondom de

temperatuursvoorkeuren van een aantal soorten in overwinteringsplaatsen en de habitatvoorkeur van jagende vleermuizen. En dan is er thans het landschapsonderzoek voor de provincie Antwerpen, om maar te zwijgen van de tientallen gebiedsinventarisaties die er werden uitgevoerd

De Werkgroep zou de ecologie van een soort als de gewone dwergvleermuis graag onderzoeken. Foto: Rollin Verlinde

Hoe zit het met de financiering?

De Werkgroep heeft geen betaalde medewerkers, alleen vrijwilligers. Bij een onderzoeksopdracht krijgen we alleen een reiskostenvergoeding. Door daar zuinig mee om te springen kunnen we ook goed materiaal voor de vrijwilligers aanschaffen. Zo heeft bijna elke actieve medewerker een D240 met mini-disc ter beschikking. Zolang ze actief vleermuisonderzoek doen kunnen ze deze gebruiken, op het moment dat er ergens een studie dient uitgevoerd te worden kunnen we terugvallen op diverse ervaren medewerkers.

Hoe is de relatie met de Nederlandse vleermuiswerkgroep?

We zien de VLEN als 'onze grote broer', waar we op verschillende gebieden steun van gehad hebben. Van de bekende grote Nederlandse onderzoekers als Sluiter, Voûte, Glas en Limpens hebben we veel geleerd. En door Nederlandse bemiddeling (P. Lina) zijn we ook -als enige niet-gouvernementele organisatie- bij Eurobats betrokken.

Vorig jaar hebben we eveneens deelgenomen aan een internationale workshop te Arnhem, waar ook Duitse en Engelse onderzoekers aan deelnamen. We trachten internationaal ook

een beetje mee te tellen. Zo hebben we foto's gekregen van Bat Conservation International om een algemene folder over vleermuizen wereldwijd te maken. Trouwens in het ledenblad van BCI ('Bats') is al twee keer een foto, gemaakt door een van onze werkgroepsleden (R. Verlinde) op de voorpagina van hun tijdschrift gekomen, een primeur van formaat!

Wat zouden jullie in de komende tijd graag willen doen?

De ecologie van bepaalde soorten (zoals de gewone dwergvleermuis, ingekorven vleermuis en franjestaart) onderzoeken. De relatie tussen deze soorten en hun biotopen bestuderen met de bescherming daarvan als doel. Ook zouden we verder onderzoek naar monitoring willen doen, kijken naar de evoluties van vleermuispopulaties. En uiteraard méér verblijfplaatsen - met name zomerverblijfplaatsen - beschermen. Op zich is het beschermen van de verblijfplaats onvoldoende om het voortbestaan van een soort te garanderen. Maar het heeft twee belangrijke voordelen: naar het publiek toe, kun je met cijfers komen en daarnaast kun je jonge mensen, beginners, iets laten zien en ze daardoor stimuleren.

Hoe staan de vleermuizen er voor, vergeleken met 20 jaar geleden?

De publieke opinie is in elk geval positiever, men is meer bekend met vleermuizen en denkt daar ook positiever over. De vleermuispopulaties zijn waarschijnlijk achteruit gegaan, omdat de natuur ook is achteruit gegaan. Een uitzondering is de watervleermuis, die was zo'n 50 jaar geleden minder algemeen, of werd in ieder geval duidelijk minder waargenomen. Onlangs heeft de Werkgroep in het kader van een onderzoek een nieuwe soort

voor België ontdekt, namelijk de kleine dwergvleermuis, *Pipistrellus pygmaeus*. We weten niet of die hier vroeger ook al voorkwam, maar het is natuurlijk wel een heel leuk resultaat.

De kleine dwergvleermuis werd door de Werkgroep in België ontdekt. Foto: Rollin Verlinde

Als je onze beschermingsactiviteiten in Europees perspectief bekijkt, is enige relativisering wel op zijn plaats. Natuurlijk is het van belang het beetje natuur dat we hier hebben zo goed mogelijk te beschermen, maar voor het geld dat we hier besteden zouden we in Oost- en Zuid-Europa het voortbestaan van enorme aantallen dieren, hun verblijfplaatsen en hun jachtgebieden veilig kunnen stellen. Persoonlijk ben ik van mening dat het beslist die kant op moet, en lijkt het mij dan ook een belangrijke taak van onze Werkgroep om fondsen te verzamelen om één en ander in die richting te realiseren.

Alice Pillot

7de Belgische Vleermuizenstudiedag

Op 8 en 9 oktober organiseert de Werkgroep samen met Plecotus en de steun van de cel natuurtechnisch milieubeheer, Afdeling Natuur en het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen de Belgische Vleermuizenstudiedag in het kader van het 25-jarig bestaan van Vleermuizenwerkgroep. Beide dagen vinden plaats in Brussel. Op zaterdag is het thema van de lezingen "Vleermuisbescherming in de praktijk gebracht".

Zondag is het thema "Hoe vleermuizen monitoren?"

De toegang is gratis, maar inschrijven is verplicht. Beide dagen kunnen apart bijgewoond worden. Inschrijven kan via e-mail vleermuizen@natuurpunt.be met vermelding "vleermuizenstudiedag + de dagen dat je komt" Inlichtingen op www.natuurpunt.be (studie-> vleermuizen) of bij Alex Lefevre: alexlefevre@hotmail.com.